

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

УДК 378.22.035:316.772.4]:811
DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2021.78.249811>

ЛАРИСА СЕМЕНОВСЬКА

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9881-7307>

(Полтава)

Place of work: V. G. Korolenko Poltava National Pedagogical University, Poltava, Ukraine

Country: Ukraine

Email: larysasemenovskaya@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ ДО ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО ІНШОМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ

У статті подано аналіз особливостей підготовки докторів філософії до професійно орієнтованого іншомовного спілкування. На основі опрацювання нормативних доку-ментів, наукових досліджень Л. Андрейко, Ю. Баклаженко, О. Коваленко, Ю. Лавриш, О. Осової, С. Ніколаєвої, Ю. Пасова, Ю. Скарлупіної та ін., а також узагальнення ос-вітньої практики схарактеризовано новітні тенденції розвитку й сучасні вимоги до іншомовної компетентності аспірантів.

Ключові слова: професійно орієнтоване іншомовне спілкування; доктор філософії; іноземна мова; іншомовна компетентність; професійна підготовка; аспіранти.

Постановка проблеми. В умовах динамічного розвитку полікультурного суспільства відбувається переосмислення культурно-ціннісних орієнтирів вищої освіти України, про що зазначено в Законах України «Про вищу освіту (2014 р.)», «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2016 р.), «Про освіту» (2017 р.); концепції мовної освіти (2001 р.), Національній рамці кваліфікацій (2011 р.), а також в ухвалених Загальноєвропейських рекомендаціях із мовної освіти (2018 р.), концептуальних засадах державної політики щодо розвитку англійської мови у сфері вищої освіти (2019 р.). Це зумовлює потребу підготовки докторів філософії, здатних до кроскультурної науково-педагогічної комунікації засобами іноземної мови в інноваційно-технологічному просторі, а також до професійно орієнтованого іншомовного спілкування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З означеної проблеми накопичено суттєвий обсяг досліджень завдяки роботам Л. Андрейко, Ю. Баклаженко, А. Кірсанова, О. Коваленко, Н. Кочубей, Ю. Лавриш, О. Осової, С. Ніколаєвої, Ю. Пасова, Ю. Скарлупіної, І. Унт тощо. Серед зарубіжних дослідників, які приділили увагу цьому питанню, доцільно акцентувати здобутки М. Імб'ю, К. Томлінсона, К. Сантопіетро, Д. Хаймса та ін. Досліджуючи феномен підготовки студентів до професійно орієнтованого іншомовного спілкування науковці ставлять питання: яке ж соціальне замовлення суспільства на вивчення іноземних мов сьогодні? Сучасні вчені висловлюють різні думки, але вони суголосні щодо обґрунтування тези: якщо раніше викладання іноземних мов зумовлювалося характером економічних, політичних і міжнародних зв'язків, то сьогодні в процесі міжнаціонального наукового, технічного і культурного співробітництва відбувається координація зусиль міжнародної освітньої спільноти в площині розробки різноманітних технологій, спільно вирішуються різні міждисциплінарні проблеми, встановлюються єдині стандарти і вимоги, в тому числі стандарти і вимоги в галузі володіння іноземними мовами.

Мета статті полягає в обґрунтуванні особливостей підготовки докторів філософії до професійно орієнтованого іншомовного спілкування.

Виклад основного матеріалу. Сучасна концепція мовної освіти в закладах вищої освіти передбачає створення такої системи підготовки фахівця, яка дозволить йому легко адаптуватися до динамічно мінливих умов професійної діяльності, тобто націлена на професійно орієнтоване навчання іноземних мов. На думку О. Полякова, таке «навчання, ґрунтується на врахуванні потреб у вивченні

іноземної мови, що диктуються характерними особливостями професії або спеціальності, які, в свою чергу, потребують її вивчення» (Поляков, 2003, с. 34).

Новітня підготовка конкурентоспроможного фахівця, що володіє системним аналізом, здатного орієнтуватися в стрімкому потоці наукової і технічної інформації, є першочерговим завданням освітньо-наукового рівня освіти, що викликано інтенсивним розвитком інтеграційних процесів у світовій економіці. Поява нових засобів комунікації та організація бізнесу на технологічній основі актуалізували потребу в умінні здійснювати безпосереднє й опосередковане іншомовне спілкування фахівців різних професій з позиції активізації пізнавальних процесів студентів.

Слід також зазначити, що в сучасній системі організації навчання іноземної мови докторів філософії акцент зміщується з навчання перекладу професійно орієнтованих текстів на навчання іноземної мови як засобу професійно орієнтованого спілкування. Це, в свою чергу, знаходить відображення в змісті освітньо-наукових програм, який визначає спілкування як цільову домінуючу навченості. Якісні перетворення в характері міжнародних зв'язків України, євроінтеграційні процеси, технологізація та цифровізація суспільства трансформували значення іноземної мови в сучасній освіті. У наш час вона сприяє розширенню освітнього кругозору здобувачів вищої освіти, соціалізації особистості майбутніх фахівців, підготовці їх до майбутньої професійної діяльності в умовах багатонаціонального та полікультурного світу.

Пріоритетне значення іноземної мови в системі підготовки докторів філософії до професійно орієнтованого іншомовного спілкування підсилюється також і її суто практичною роллю в процесі інформатизації суспільства, а саме: володіння мовами інтенсифікує та підвищує інформаційну грамотність майбутніх докторів філософії; забезпечує успішну реалізацію професійних функцій, пов'язаних із комунікацією в умовах упровадження інформаційних технологій та входження країни до світового інформаційного простору. Сучасні вчені доводять, що вивчення іноземних мов стимулює також розвиток пізнавальних функцій психіки: на матеріалі мовних явищ розвиваються інтелектуальні функції аналізу та синтезу. У процесі такої роботи відбуваються мовні узагальнення, виокремлюються мовні абстракції у вигляді схем, правил, знаків, тобто розвивається абстрактне мислення. Вивчення іноземних мов передбачає формування аспірантів іншомовно-навчальної компетенції, що безпосередньо впливає на їхній розумовий розвиток, активізує навчальну діяльність, формує уміння самостійно здобувати знання, шукати й знаходити раціональні прийоми та створювати умови для самовдосконалення. Навчання іноземних мов з використанням відповідно дібраних матеріалів забезпечує усвідомлення здобувачами освіти загальнолюдських цінностей, формування їхніх уявлень про морально-етичні норми, звичаї і традиції, що в цілому сприяє морально-етичному вихованню особистості доктора філософії педагогічної галузі. Рефлексія загальнолюдських ідеалів невіддільна від розвитку почуття поваги до своєї нації, країни та культури, а також міжкультурного виховання.

Підвищенню статусу іноземної мови в системі підготовки докторів філософії педагогічної галузі сприяє також мовна політика Ради Європи, спрямована на розвиток плюролінгвізму в європейських країнах. Так, одним із напрямів діяльності Ради Європи є об'єднання різноманітних проектів у сфері іншомовного навчання, мета яких полягає в сприянні іншим країнам щодо здійснення реформи національних освітніх програм в системі навчання іноземних мов; обміну досвідом запровадження інноваційних технологій навчання; розробці сучасних методик викладання іноземних мов тощо. Україна також не стоїть осторонь реформаційних процесів, які притаманні європейській політиці іншомовного навчання. Зокрема, за останні роки було представлено проект концепції викладання іноземних мов в Україні, проект державного освітнього стандарту з іноземної мови та навчальні програми з іноземних мов.

Базуючись на висновках учених у галузі іншомовної освіти (О. Коваленко, Ю. Лавриш, О. Осова, В. Чершиш та ін.), зазначимо, що особливо цінними в контексті удосконалення підготовки докторів філософії педагогічної галузі є такі стратегічні орієнтири: підвищувати мотивацію здобувачів освіти щодо вивчення іноземних мов; сприяти вивченню іноземних мов упродовж усього життя; здійснювати корекцію навчальних програм з урахуванням вимог сучасного ринку праці та тенденцій розвитку спеціальності; використовувати іноземні мови у викладанні нелінгвістичних дисциплін; упроваджувати технологічні інновації у процесі викладання іноземних мов; сприяти здійсненню міжнародної академічної мобільності та тіснішої співпраці як викладачів, так і здобувачів освіти; сприяти участі у програмі розвитку мов для міжнародного спілкування відповідно до специфіки національної системи освіти тощо.

Особливої уваги вимагає підготовка докторів філософії педагогічної галузі в умовах інформатизації освіти, яка повинна давати їм можливість жити та працювати в нових умовах, самостійно здобувати та удосконалювати наукові знання і практичні навички вживання мови у процесі професійно-педагогічної діяльності. Здобувачі освіти повинні правильно розуміти важливість володіння декількома мовами в сучасному мультикультурному суспільстві. Важливо, щоб зміст професійно-педагогічної підготовки сприяв розвитку високих моральних особистісних якостей, міжкультурної компетентності, що необхідні для розвитку полікультурного спрямування наукового світогляду сучасного фахівця. У процесі розробки освітніх програм підготовки докторів філософії педагогічної галузі важливо звернути увагу на контекстний компонент з метою формування соціокультурної компетенції аспірантів, що відбиває знання про країни, мова яких вивчається; розуміння соціокультурних особливостей народів і націй; сприйнятливості ставлення до різноманітності й мінливості культур; звички, необхідні для аналізу соціокультурних феноменів. У процесі підготовки майбутніх докторів філософії педагогічної галузі доцільно акцентувати формування системи знань, умінь і навичок, що допоможуть їм розвивати розумові та творчі здібності, критичність мислення для того, щоб вони могли узагальнювати інноваційний досвід та запроваджували його у власній професійній діяльності. Усе це зумовлює важливість оновлення мети навчання іноземної мови, зміни її статусу та посилення ролі у системі підготовки докторів філософії педагогічної галузі.

Важливість вивчення іноземних мов у системі підготовки фахівців, на думку Г. Китайгородської, полягає в тому, що вона сприяє розширенню освітнього кругозору особистості, її соціалізації, активного і повноцінного життя в умовах кроскультурної взаємодії. Доктор філософії в умовах сучасного суспільства має вільно організовувати іншомовний діалог з реальними й віртуальними партнерами, вдаючись до вербальних і невербальних засобів комунікації, використовуючи можливості комп'ютерних мереж.

Оскільки іноземна мова у процесі підготовки докторів філософії педагогічної галузі виступає засобом комунікації, що забезпечує здійснення подальшої професійної діяльності, то основним компонентом навчання іноземної мови науковці називають комунікативність, що й визначає кінцеву мету навчання іншомовного спілкування, яка полягає у сформованості умінь і навичок аспірантів здійснювати іншомовну комунікацію в конкретних ситуаціях, тобто оволодіти ними найвищим рівнем розвитку комунікативної компетенції. При цьому дослідники акцентують увагу на розвитку лексичних навичок аспірантів, умінь коректно висловлюватися іноземною мовою у відповідних реальних комунікативних ситуаціях, що свідчить про високий рівень сформованості іншомовної комунікативної компетенції.

Крім цього, важливим є формування лінгвістичної компетенції, що передбачає наявність лексичних знань та мовленнєвих навичок володіння цим лексичним матеріалом у процесі підготовки докторів філософії педагогічної галузі. Лінгвістична компетенція тісно пов'язана з комунікативною компетенцією, є одним із важливих її структурних компонентів, оскільки відсутність лексичних знань та умінь граматично правильно утворювати речення роблять неможливим здійснення акту комунікації. Найвищим ступенем прояву лінгвістичної компетенції є уміння вільно, невимушено спілкуватися іноземною мовою, передавати й обмінюватися інформацією в процесі іншомовної взаємодії, дотримуватися системи мовленнєвих норм і правил та обирати лінію комунікативної поведінки, адекватну автентичній ситуації спілкування. Навчання іноземних мов за своєю природою має комунікативну спрямованість, в основу якої покладено мовленнєву діяльність, формування умінь аудіювання, читання, говоріння та письма, які тісно пов'язані між собою. Серед видів усного мовлення виділяють аудіювання та говоріння. Сприйняття і розуміння усного мовлення забезпечує процес аудіювання. Наявність розвинених адитивних навичок аспірантів створює міцне підґрунтя для розвитку навичок говоріння. Професійне іншомовне мовлення також передбачає сформованість умінь та навичок діалогічного та монологічного мовлення. Основну типологію іншомовних професійно-педагогічних висловлювань у формі монологу становлять опис, розповідь, роздум, лекція тощо.

Функція професійно-спрямованого іншомовного діалогічного мовлення є надзвичайно важливою, вона полягає у формуванні іншомовної комунікативної компетентності майбутніх докторів філософії у процесі обміну інформацією між двома і більше партнерами. Тож актуальним аспектом формування іншомовної комунікативної компетентності здобувачів освіти є формування навичок спонтанного професійно спрямованого іншомовного мовлення. Навчання письма у процесі підготовки до професійної діяльності як одного із видів мовленнєвої практики, передбачає написання робіт різного характеру (листи, характеристики, відгуки, анотації, рецензії тощо) та формування орфографічних та

пунктуаційних навичок. Іншим важливим аспектом культури іншомовного професійного спілкування є переклад.

Безумовно прагнення до того, щоб аспірант засвоїв певний обсяг навчальної інформації, на жаль, не гарантує оволодіння ним тим рівнем іноземної мови, який дасть йому можливість здійснювати компетентне професійно орієнтоване спілкування. Одним з напрямів вирішення цієї проблеми може бути спеціально організована робота викладача з формуванням креативних і проектних умінь, які в силу своєї системної природи володіють голографічним ефектом. Подібна робота буде ефективною, якщо врахувати специфіку тренінгових навчальних технологій.

Висновки. Отже, з огляду те, що для новітнього українського смарт-суспільства характерним є поширення іноземної мови в усі сфери життя, то одним із стратегічних завдань сучасної вищої освіти є надання аспірантам ґрунтовної іншомовної підготовки, а також формування в них навичок професійно орієнтованого спілкування у ході практичного застосування іноземної мови під час використання технічних засобів навчання (комп'ютер, смарт-дошка, комп'ютерні навчальні програми тощо), наукової діяльності (написання статей, монографій, участь у міжнародних конференціях, симпозиумах, тренінгах тощо). Реалізація означених завдань передбачає дотримання низки умов: по-перше, забезпечення позитивної мотивації аспірантів до оволодіння професійно спрямованого іншомовного спілкування (єдність змісту, форм і способів навчальної діяльності); по-друге, усвідомлення здобувачами освіти суб'єкт-суб'єктного характеру професійно орієнтованого іншомовного спілкування (впровадження когнітивної, комунікативної та контекстної стратегій); по-третє, занурення аспірантів у навчальні професійно орієнтовані ситуації (формування в аспірантів комунікативних і мовленнєвих умінь відповідно до державних галузевих стандартів).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Андрейко Л., Скарлупіна Ю. Автономність студентів у вивченні іноземних мов: модель змішаного навчання. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2019. № 2 (325). С. 260–268.
- Китайгородская Г. А. Методика интенсивного обучения иностранным языкам. Москва : Высш. шк., 1986. 101 с.
- Лавриш Ю. Е. Индивидуализация навчання іноземних мов студентів інженерних спеціальностей в умовах цифрового соціуму: дидактичний аспект. Київ : Центр навчальної літератури, 2020. 352 с.
- Осова О. О. Теоретико-методичні засади реалізації інноваційних технологій навчання іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах. Харків : Рожко С. Г., 2017. 348 с.
- Поляков О. Г. Английский язык для специальных целей: теория и практика. Москва : Тезаурус, 2003. 188 с.
- Сбруева А. А. Тенденції розвитку політики Європейського Союзу у сфері забезпечення якості вищої освіти. *Проблеми інноваційного розвитку вищої освіти у глобальному, регіональному та національному контекстах* / за заг. ред.: А. А. Сбруєвої, Г. Ю. Николаї. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. С. 240–261.

REFERENCES

- Andreiko, L., & Skarlupina, Yu. (2019). Avtonomnist studentiv u vyvchenni inozemnykh mov: model zmishanoho navchannia [Student autonomy in learning foreign languages: a model of blended learning]. *Bulletin of Luhansk Taras Shevchenko National University*, 2(325), 260-268 [in Ukrainian].
- Kitaigorodskaia, G. A. (1986). *Metodika intensivnogo obuchenii inostrannym iazykam* [Methods of intensive foreign language teaching]. Moskva: Vyssh. shk. [in Russian].
- Lavrysh, Yu. E. (2020). *Indyvidualizatsiia navchannia inozemnykh mov studentiv inzhenernykh spetsialnostei v umovakh tsyfrovoho sotsiumu: dydaktychnyi aspekt* [Individualization of foreign language teaching of engineering students in the digital society: didactic aspect]. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury [in Ukrainian].
- Osova, O. O. (2017). *Teoretyko-metodychni zasady realizatsii innovatsiinykh tekhnolohii navchannia inozemnykh mov u vyshchyykh pedahohichnykh navchalnykh zakladakh* [Theoretical and methodological principles of implementation of innovative technologies of foreign language teaching in higher pedagogical educational institutions]. Kharkiv: Rozhko S. H. [in Ukrainian].
- Poliakov, O. G. (2003). *Angliiskii iazyk dlia spetsialnykh tcelei: teoriia i praktika* [English for Specific Purposes: Theory and Practice]. Moskva: Tezaurus [in Russian].
- Sbruieva, A. A. (2017). Tendentsii rozvytku polityky Yevropeiskoho Soiuzu u sferi zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity [Trends in the development of European Union policy in the field of quality assurance in higher education]. In A. A. Sbruievoi, & H. Yu. Nikolai (Eds.), *Problemy innovatsiinoho rozvytku vyshchoi osvity u hlobalnomu, rehionalnomu ta natsionalnomu kontekstakh* [Problems of innovative development of higher education in global, regional and national contexts] (pp. 240-261). Sumy: Vyd-vo SumDPU imeni A. S. Makarenka [in Ukrainian].

LARYSA SEMENOVSKA

FEATURES OF PREPARATION OF PH. D. FOR PROFESSIONALLY ORIENTED FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATION

Based on analysis of the fundamental pedagogical, philological, philosophical, psychological works (L. Andreyko, Y. Baklazhenko, A. Kirsanova, O. Kovalenko, Yu. Lavrysh, O. Osova, S. Nikolaeva, Y. Passova, Y. Skarlupina, I. Unt, etc.) found that one of the strategic tasks of postgraduate training is the formation of skills of professionally oriented communication. Proved that the development of new communication tools and the organization of business on a technological basis highlighted the need for direct and indirect foreign language communication of specialists of various professions on the basis of activating the cognitive processes of students. The study found that in the modern system of organizing foreign language teaching for graduate students, the emphasis shifts from learning to translate professionally oriented texts to learning a foreign language as a tool for professionally oriented communication. This is reflected in the content of educational and research programs, which defines communication as the target dominant.

Investigation of the nature and specifics of preparation of graduate students for professionally oriented foreign language communication shows that the following ideas are especially valuable: to increase the motivation of students to learn foreign languages; to promote the study of foreign languages throughout life; to carry out correction of educational programs taking into account requirements of the modern labor market and tendencies of development of specialties; use foreign languages in teaching non-linguistic disciplines; to introduce technological innovations in the process of teaching foreign languages; to promote international academic mobility and closer cooperation between both teachers and students; to promote participation in the language development program for international communication in accordance with the specifics of the national education system, etc.

Key words: *professionally oriented foreign language communication; doctor of philosophy; foreign language; foreign language competence; professional training; graduate students.*